

Marcin Lutomierski

Bajki ludowe z Kujaw

Współcześnie coraz częściej bajka kojarzy się z książką lub filmem dla dzieci. Zaciera się jej ustny, ludowy i niekoniecznie dziecięcy rodowód. Na szczęście, folklorysty i wydawcy co jakiś czas przypominają bajkowe opowieści z różnych zakątków świata, wzbogacając wiedzę zainteresowanych czytelników o tym jednym z najstarszych gatunków twórczości oralnej.

W efekcie prowadzonych przez prof. Violetę Wróblewską badań ukazała się antologia bajek ludowych opowiadanych w latach 50. i 60. XX w. na Kujawach. Dodajmy, że kraina ta zazwyczaj nie jest kojarzona z bajaniem. Omawiana książka może przyczynić się do zmiany postrzegania regionu w tym zakresie, jeśli tylko przeniknie do powszechnej świadomości.

Na zawartość antologii składają się: obszerny wstęp naukowy autorstwa V. Wróblewskiej (*Bajki ludowe na Kujawach – konkursowe zmagania z tradycją*), 34 bajki ludowe opatrzone przez badaczkę rzeczowymi przypisami, bibliografia i wykaz wątków z numeracją bajek. Warto podkreślić, że ta interesująca, a dotychczas szerzej nieznaną, spuścizna kultury ludowej Kujaw jest egzemplifikacją utworów i zjawisk opisywanych w wydany kilka lat temu *Słowniku polskiej bajki ludowej* pod redakcją Violety Wróblewskiej (zob. więcej: M. Lutomierski, *W świecie bajki ludowej*, „Głos Uczelni” 2019, nr 11–12, s. 92–93).

Omawiana książka wypełnia pewną lukę, ponieważ jest to pierwsza naukowa (krytyczna) edycja bajek opowiadanych w tym regionie. Dotychczas wydane opowieści mają bowiem charakter popularyzatorski. Podstawę tekstową bajek przygotowanych do druku przez V. Wróblewską są opowieści nadsyłane w latach 1955–1966 na konkursy organizowane przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze (Oddział w Toruniu), Muzeum Etnograficzne w Toruniu (do 1959 roku Dział Etnograficzny Muzeum Miejskiego w Toruniu) oraz Polskie Radio w Bydgoszczy. Przygotowując antologię, edytorka korzystała głównie z bogatych zbiorów Muzeum Etnograficznego im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu.

BAJKA LUDOWA NA KUJAWACH

Antologia tekstów
z lat 1955–1966

Jak podkreśla badaczka: „Celem niniejszej edycji nie ma być zaprezentowanie najładniejszych, najbardziej dopracowanych przekazów ludowych z Kujaw, ale po prostu bajek z regionu, takich, jakimi one były, z wszelkimi niedoskonałościami – fabularnymi, kompozycyjnymi, także wszystkimi usterkami językowymi” (s. 29). Opublikowane teksty mają charakter autentyczny: bez ingerencji w ich styl, składnię, fleksję, słownictwo, interpunkcję i ortografię – przez co nie zawsze są łatwe w lekturze. Natomiast długość tych historii jest bardzo zróżnicowana: od 1 do 20 stron (maszynopisu lub rękopisu).

Autorka antologii pogrupowała opowieści według znanych w badaniach folklorystycznych odmian i umieściła je w następującej kolejności: 1) bajki magiczne, 2) bajki nowelistyczne, 3) bajki komiczne – kawały i humoreski, 4) podania – bajki wierzeniowe, 5) bajki zwierzęce i religijne (legendy).

Najliczniej reprezentowana jest tutaj bajka magiczna – znana powszechnie pod nazwą „baśń”. **Są to m.in.** obszerne i nierzadko makabryczne opowieści: o księciu i trzech synach (dwóch głupich i jednym mądrym); o czarownicy; o trzech siłaczach; o ptaku lwie i wielorybie; o sierotce Marysi zamienionej w rybkę; o ubogiej wdowie i jej pięciu córkach; o dziedzicu, co straszył; o dwóch czarownikach; o zbójcach; o chłopcu, co uratował życie królewskiej rodzinie; o Jasiu i Marysi sierotce (zawierająca m.in. motywy znane z *Kopciuszka* i *Jasia i Małgosi*); o starym królu, co chciał młodym zostać; o Wojtku bohaterze (trzymająca w napięciu, kryminalno-przygodowa, oczywiście – z happy endem). Wśród bajek nowelistycznych są m.in. *Przypowieśćka o młodym małżeństwie*; *Bajka o dwunastu zbójcach* (z okolic Mogilna i Strzelna); *Bajka o bandytach*; *O karle potworze*. Bajki komiczne ukazują perypetie takich bohaterów jak (kolejno): biedak, bogacz, gospodarz, parobek, gospodyni, diabeł, mąż żartok, wróż i doktor. Natomiast podania (bajki wierzeniowe) to historie o zamku rydzyskim, o spalonej czarownicy, dziedzicu „katowniku”, który był strzygą i został pochowany w trumnie razem z sierpem przy szyi (por. odkrycie zagadkowego pochówku przez archeologów we wsi Pień, niedaleko Ostromecka, 30 sierpnia 2022 r.).

W części zawierającej bajki zwierzęce i religijne są dwie historie: krótka – o antagonizmie psa i kota, długa – o umowie zawartej z diabłem.

Antologia *Bajka ludowa na Kujawach* nie tylko gwarantuje fachowe spotkanie z mało znanymi bajkami, lecz także inspirowanie do poszukiwania i dokumentowania innych tego typu opowieści (np. w rodzinie, wśród znajomych, w regionie). Pokazuje także przemiany w ludowym gawędziarstwie: przenikanie do dawnych ludowych bajek elementów z innych kultur (np. szkolnej, literackiej) czy rzeczywistości (np. powojenne nazwy instytucji i stanowisk) oraz zacieranie symbolicznych znaczeń niektórych motywów. Zebrane i skomentowane przez badaczkę bajkowe opowieści są więc wymownymi przykładami ilustrującymi różnorodne zmiany mentalności mieszkańców polskiej wsi z lat 50. i 60. XX w.

Dr Marcin Lutomierski — Wydawnictwo Naukowe UMK,
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze

Bajka ludowa na Kujawach (Antologia tekstów z lat 1955–1966), wybór, wstęp i opracowanie Violetta Wróblewska, Toruń, Wydawnictwo Naukowe Mikołaja Kopernika, Toruń 2022, ss. 270.

Marcin Lutomierski

Legenda o Twardowskim

Wydawnictwo Naukowe UMK kontynuuje zaplanowany cykl dwujęzycznych książek literackich adresowanych przede wszystkim do dzieci przybywających z Ukrainy.

Ma to być forma pomocy w poznawaniu zarówno języka, jak i kultury polskiej. Dzięki głosom, które docierają z różnych zakątków Polski, wiadomo, że te dwujęzyczne edycje zapomnianej klasyki literatury polskiej służą także Polakom, głównie nauczycielom i bibliotekarzom.

Po sukcesie pomocowym (podarowanie wielu egzemplarzy dzieciom ukraińskim oraz instytucjom, które z nimi pracują) i komercyjnym (sprzedaż wielu

NAUKA • BADANIA • KULTURA

GŁOS UCZELNI

CZASOPISMO UNIwersYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

Kosmos i życie

s. 6–12

Lepiej poznać sąsiadów

s. 15–19

O muzyce, ruchu i innych neuralnych przyjemnościach

s. 20–26

Ruch w bezruchu

s. 68–71

UNIwersYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU